

LES ENERGIES RENOVABLES DINS DE LA TRANSICIÓ ENERGÈTICA: EL PERQUÈ DE L' "AIXÍ NO" I LES PROPOSTES DEL COM "AIXÍ SÍ"

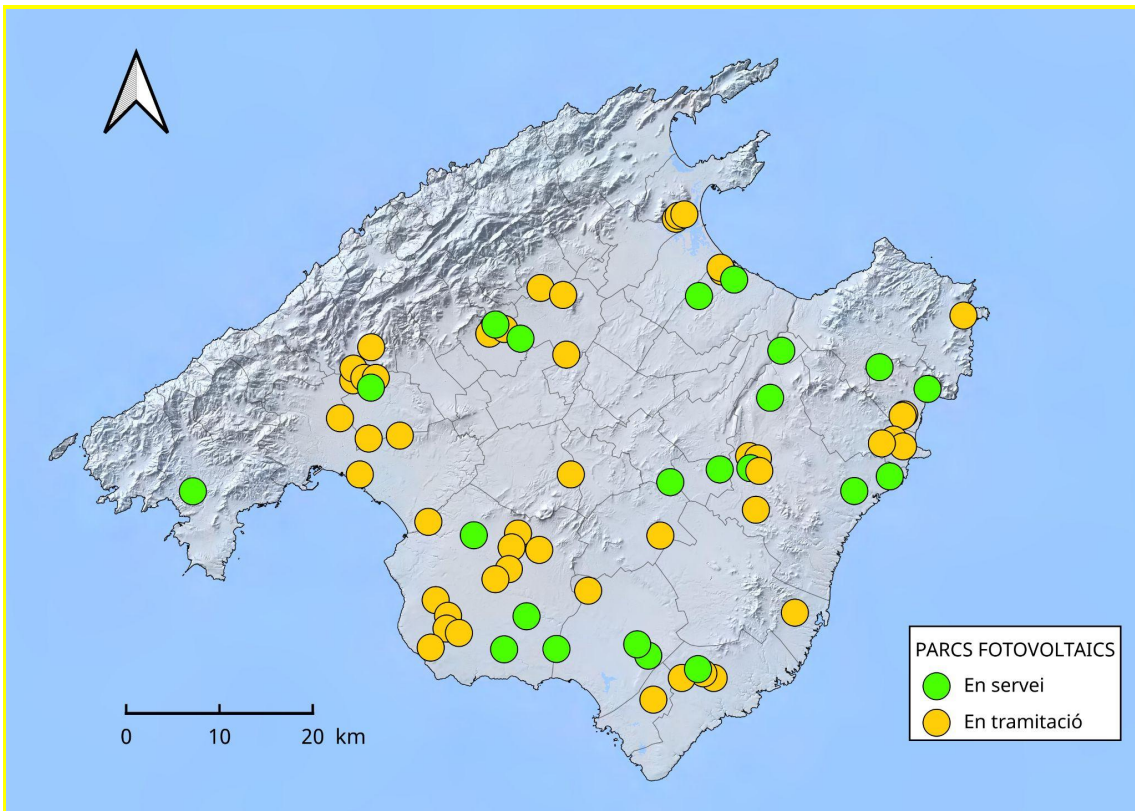
DOSSIER EXPLICATIU

28-04-2021

Índex

- 1. Situació actual: allau de parcs fotovoltaics en sòl rústic.**
- 2. Absència de planificació energètica i territorial i declaració de projecte industrial estratègic.**
- 3. Perquè AIXÍ NO: al sòl rústic de manera indiscriminada NO.**
- 4. Què demanam?**
- 5. AIXÍ SÍ: PROPOSTES PRÒPIES PER GARANTIR UNA TRANSICIÓ ENERGÈTICA REAL JUSTA I DEMOCRÀTICA.**
 - a. Per una transició energètica adaptada al territori, democràtica i justa.**
 - b. Usos del territori i implantació territorial de les renovables.**

1.- Situació actual: allau de parcs fotovoltaics en sòl rústic

En aquests darrers mesos, les entitats ecologistes hem rebut consulta i petició d'informe per part de la Comissió Balear de Medi Ambient en relació a l'elaboració del document d'abast de més de 20 nous parcs fotovoltaics a Mallorca, la majoria de 5MW en sòl rústic i molts d'ells a Lluçmajor.

Lluçmajor, com ja vàrem advertir davant la projecció del polèmic parc fotovoltaic de 100MW projectat a la Marina de Lluçmajor corre el risc de convertir-se en el polígon de serveis energètics de la illa. A banda de Lluçmajor es projecten projectes a Algaida, Petra i Porreres també en sòl rústic.

Els projectes han estat presentats, la majoria, per dues empreses amb seus socials a Tudela (Navarra) i Tordera (Barcelona).

Per altra banda, la Conselleria de Transició Energètica i Sectors productius, té en exposició pública - i per alguns dels quals, també ens han sol·licitat informe – a efectes de la seva autorització administrativa, declaració d'utilitat pública i avaluació d'impacte ambiental, 31 projectes (alguns agrupacions de projectes), només a Mallorca.

Aquests són majoritàriament promoguts per empreses amb seu oficial a Madrid: Enerenterprise Granada Energia Solat S.L que promou una agrupació de 3 parcs de 3,45MW a Can Picafort (Santa Margalida, Enel Green Power (filial de la italiana Enel que promou 4 parcs), Good Wind Enternaiment i Terbio Fotovoltaico que promouen una associació de parcs per hom, els de més grans dimensions: Son Sunyer 1 (9,2MW) i Son Sunyer 2 (7,7MW) a Palma i Santa Eulàlia 1 (9,7MW) i Santa Eulàlia 2 (de 8,08MW) a Santa Margalida, respectivament.

Porreres, Santa Margalida, Inca, Son Servera, Capdepera, Alcúdia, Palma, Campos, Santanyí es distribueixen la localització d'aquests projectes en sòl rústic.

Per tant, prop de 300MW nous projectats sobre el sòl rústic de la Illa.

Ens trobem per tant, davant una allau de projectes de parcs fotovoltaics a Mallorca a sòl rústic.

Tres d'aquests nous projectes a Mallorca sol·liciten la seva declaració i/o estan declarats com a Projectes Estratègics Industrials: el parc fotovoltaic de Bunyola, el d'AENA a Son Bonet (Marratxí) i el de Lloseta a complex industrial de la cementera CEMEX.

Aquestes instal·lacions suposen, a més d'una ocupació significativa de sol rústic, la instal·lació de quilòmetres de noves línies elèctriques, l'obertura d'alguns accessos a les parcel·les, instal·lacions de subestacions transformadores d'energia, etc.

La Llei 3/2019, de 31 de gener, Agrària de les Illes Balears, estableix en el seu article 36 que *“Les administracions públiques de les Illes Balears, especialment les competents en matèria d'energia i d'agricultura, han de fomentar la integració de les energies renovables en l'estructura productiva de les explotacions agràries, i establir les condicions jurídiques i socioeconòmiques necessàries per a fomentar i comercialitzar les energies renovables, amb les mesures correctores, protectores o compensatòries que minimitzin els seus impactes ambientals”*. Per tant, no podem continuar assistint a l'ocupació indiscriminada de sòls agrícoles amb grans parcs fotovoltaics per part de grans grups inversors que únicament persegueixen un interès financer.

2.- Absència de planificació energètica i territorial i declaració de projecte industrial estratègic.

A les Illes Balears, disposam per primera vegada de la **Llei 10/2019 de Canvi Climàtic i Transició Energètica**. Aquesta llei té com a primer objectiu una penetració de renovables del 35% per a l'any 2030. Amb l'estat actual de la tecnologia, aquesta transició serà eminentment fotovoltaica. Una tecnologia fàcilment accessible per a la ciutadania en general, i per tant, que permet, si es fes bé, una transició energètica democràtica amb la màxima participació de la societat, a partir del foment de l'autoconsum - individual i compartit -, la participació en la presa de decisions, amb la creació de cooperatives i les comunitats energètiques locals, o quotes de participació.

Queda palès però que l'aprovació de la Llei, no és en cap cas garantia per si mateixa d'una planificació - en temps i sobre el territori - de la implantació efectiva de les infraestructures necessàries per a la transició energètica, un tema essencial en el cas de les instal·lacions d'energies renovables.

De fet, la Llei, en el seu article 46.2 preveu el desplegament d'una planificació via plans territorials insulars de les ubicacions prioritàries de les noves centrals

energètiques, una planificació que - en incomplint la pròpia Llei - encara no s'ha fet tot i tenir més de 50 parcs nous en tramitació en sòl rústic.

Concretament, l'article 46.2 especifica:

"Els plans territorials insulars han de definir la ubicació de les zones de desenvolupament prioritari així com la tipologia, les dimensions i altres característiques de les instal·lacions aptes per a cada zona, tot considerant els aspectes següents: a) La suficiència de la font d'energia. b) L'aptitud ambiental i territorial per acollir les instal·lacions. c) La baixa productivitat o interès agrari de la zona. d) La disponibilitat o proximitat de capacitat de xarxa per evacuar l'energia generada, o les infraestructures de xarxa que esdevindrien necessàries. e) L'orografia, l'extensió, l'accessibilitat i altres característiques de la zona i el seu entorn. f) La preservació de paisatges protegits o especialment representatius i el respecte a les normes d'aplicació directa previstes en l'article 68 de la Llei 12/2017, de 29 de desembre, d'urbanisme de les Illes Balears. g) Les necessitats energètiques dels municipis afectats."

A més, la Llei 10/2019, en el seu article 10, també obliga a la realització del **Pla de Transició Energètica i Canvi Climàtic** per concretar la penetració de les energies renovables i les actuacions a realitzar per l'estalvi i eficiència energètica a les Illes Balears. Aquest pla no està aprovat tot i que la Llei dona un termini màxim de 2 anys des de la seva entrada en vigor per a la seva realització.

Per altra banda la **Llei, de 29 de març, de projectes industrials estratègics de les Illes Balears**, inclou la possibilitat de declarar les implantacions d'energies renovables, com a projectes industrials en sòl rústic. Entre el seu articulat, cal destacar:

- l'article 2.2, que afegeix pressió damunt el sòl rústic quan – a diferència dels altres tipus de projectes – permet la seva ubicació.
- l'article 3.5 que afegeix una gran celeritat als ajuntaments per emetre els corresponents informes relatius a aquestes infraestructures i les xarxes elèctriques associades. A més els informes municipals no seran vinculants per a projectes amb una ocupació superior a 20 Ha.

A tot això, s'hi suma els efectes del **Decret-Llei 8/2020, de 13 de maig, de mesures urgents i extraordinàries per a l'impuls de l'activitat econòmica i la simplificació administrativa** en l'àmbit de les administracions públiques de les Illes Balears per pal·liar els efectes de la crisi ocasionada per la COVID-19 que pretén incentivar la localització d'espais adequats per a l'impuls tecnològic de les energies renovables, modificant la tramitació i declaració de projecte industrial estratègic que afavoreix que l'administració energètica pugui obviar les competències en matèria d'ordenació territorial de les infraestructures per part del Consell de Mallorca. Això implica que per parcs que no ocupis més de 20ha, no cal Declaració d'Interès General.

3.- Perquè AIXÍ NO: al sòl rústic de manera indiscriminada NO.

1. A Mallorca **el sòl fèrtil és un recurs escàs** que hem de preservar i posar en valor per prioritzar-ne l'ús agrari i ramader. L'ocupació del sòl rústic per a usos urbanístics i d'infraestructures diverses (viàries, per exemple) o activitats industrials (benzineres, per citar-ne un exemple) com poden ser els parcs fotovoltaics és cada dia més elevat. Necessitem conservar el sòl rústic com un recurs bàsic a preservar a la nostra illa, no només per la seva funció de producció d'aliments, sinó també pel seu valor intrínsec com a part imprescindible de l'agroecosistema, i com a recurs, per a un futur incert.
2. **L'activitat agrària i ramadera és bàsica per diversificar l'economia il·lenca, apostant per un producte alimentari de proximitat i de qualitat.** En la situació pandèmica que vivim s'ha fet palesa la necessitat d'activar el sector econòmic de l'agricultura i ramaderia com un sector bàsic i necessari excessivament, excessivament arraconat pel "tot turisme". La producció alimentària de qualitat i a petita escala hauria de ser una prioritat i un eix bàsic d'una economia local també generadora de llocs de feina. Aquesta situació, esdevé una oportunitat per reactivar un sector bàsic per a la nostra economia, en un arxipèlag completament deficitari en la producció d'aliments, ja que necessita importar de fora un 85% del volum d'aliments que consumeix.

Ocupar el sòl rústic dedicat a l'activitat agrària, en aquest cas per parcs fotovoltaics, dificulta el seu valor i ús per a l'activitat alimentària bàsica. Consumir productes de proximitat, conrats i/o elaborats amb criteris ecològics, evita emissions de diòxid de carboni (CO₂) i és una de les propostes claus d'actuació front el canvi climàtic.

3. El sòl rústic té un **valor incalculable a nivell ecològic**. Sosté la biodiversitat i els ecosistemes bàsics per a la vida i no podem perdre aquests valors als espais on s'ubicaran milers de panells fotovoltaics que taparan durant 25 o 30 anys el sòl fèrtil i divers. És fals que aquestes instal·lacions no causen efectes en el sòl, ja que la perforació per introduir els pilons que subjecten les plaques s'introdueixen un metre dins de la terra, remonent per complet els seus horitzons. Emperò, l'impacte més gran és la compactació de la terra deguda al pas de vehicles usats en la instal·lació i manteniment del parc, així com l'efecte ombra que provoquen les plaques, el que no permet el creixement de pastures. Aquest fet fa caure l'argument que entre els panells poden pasturar guardes d'ovelles.
4. El sòl rústic i l'activitat agrària que s'hi desenvolupa tradicionalment tenen també un valor molt important a nivell paisatgístic, de manera que la ubicació dels parcs fotovoltaics **provocaran una transformació del paisatge d'algunes zones d'alt valor ambiental i paisatgístic**.
5. Per altra banda, **el sòl té una funció incontestable en l'absorció i segrest de diòxid de carboni CO₂ de l'atmosfera** per part dels embornals biològics. Els sòls sembrats amb arbres o amb possibilitat de sembrar-ne actuen com embornals de CO₂ i formen espais molt valuosos per mitigar el canvi climàtic. La vegetació i, especialment la vida microbiana de la terra, formen part d'ecosistemes terrestres que absorbeixen gran quantitat de carboni de CO₂ alliberat a

l'atmosfera. Protegir el sòl rústic suposa una actuació molt important per a la mitigació del canvi climàtic.

6. Els projectes energètics de parcs fotovoltaics a sòl rústic presentats no són per a l'autoconsum sinó una activitat industrial de producció i venda d'energia. Darrera d'aquests hi ha capital inversor, no hi ha pagesos. Es perverteixen de nou, així, els usos agraris: **els parcs que estan proliferant ara mateix no són una activitat complementària sinó una substitució en tota regla de l'activitat agrària en grans extensions de terreny.**
7. La proliferació de parcs fotovoltaics en sòl rústic és una **demostració més que l'activitat agrària no és rendible.** És per això que s'hauria de treballar des de les administracions i les organitzacions professionals, associacions, perquè, a poc a poc, l'activitat agrària pugui sostenir-se per si sola. Primer, revaloritzant els productes de qualitat produïts amb mètodes respectuosos amb el medi i la salut de les persones. Però, també, posant reconeixent pertinentment els serveis ambientals que presta l'activitat agrària a Mallorca, formada sobretot per finques de policultiu, que combinen diferents usos del sòl amb ramaderia extensiva.
8. La majoria dels parcs fotovoltaics compten amb subvencions directes de l'IDAE que actualment sumen 40M€ pels seus promotors que, majoritàriament són grans empreses energètiques i altres empreses que s'han creat únicament per aquest fi. Ara mateix estam investigant el lligam d'aquestes empreses amb possibles entramats financers lligats a paradisos fiscals.
9. Si aquest diners es destinasin a instal·lacions d'autoconsum a edificis, teulades, infraestructures públiques..seria molt millor.O dedicar aquests 40M€ a millorar la situació del sector agroalimentari..
10. La gran majoria de promotors dels parcs fotovoltaics ho fan a parcel·les llogades als seus propietaris a preus molt baixos (una mitjana d'uns 200€ mensuals a 30 anys). Això suposa **hipotecar aquests terrenys per ús agrari a un ús industrial a baix cost durant 30 anys.**

4.- Què demanam?

1. **La declaració d'una moratòria** en la tramitació dels projectes de parcs fotovoltaics a sòl rústic, excepte els projectes d'autoconsum fins que s'aprovi el Pla de Transició Energètica i Canvi Climàtic, i el Plans Territorial Insulars que ha de definir les zones de desenvolupament prioritari per a la implementació de les energies renovables .

Si no s'estableix aquesta moratòria es produiran aquests efectes negatius:

- i. No es donarà a la societat l'oportunitat de participar com a agents actius en aquesta transició energètica, ja que la seva mobilització cap a aquestes noves inversions és més lenta que la dels grans grups empresarials.
- ii. Amb l'excessiva i indiscriminada ocupació de sòls agrícoles (encara que en aquests moments no s'estiguin explotant)

hipoteca la possibilitat que nostra Illes puguin assumir en un futur pròxim majors quotes d'autoproveïment alimentari.

2. Que s'habiliti un **tràmit d'urgència per a la planificació territorial** de les zones de desenvolupament prioritari que determinin no només "on", sinó "com" feim compatibles el territori, especialment sòl rústic comú i les renovables, tal i com determina l'article 46.2 (abans esmentada) de la seva Llei de Canvi Climàtic i Transició Energètica. Per a l'elaboració d'aquests Plans Territorials Insulars cal, a més, tenir en compte els següents criteris:
3. Cada illa ha d'assumir la seva pròpia quota de renovables, és a dir, **responsabilitat insular i territorial**

Per això, la Direcció General d'Energia ha d'emetre un informe (article 46.4) quantificant les necessitats d'instal·lacions de renovables a cada illa.

L'equilibri territori requerirà també que cada municipi - en la mesura de les possibilitats - assumeix la seva pròpia quota de renovables (per exemple, a Bunyola amb els parcs previstos es generara més del 200% del seu consum d'energia)

4. **Eliminar de la llei 14/2019, de 29 de març, de projectes industrials estratègics** de les Illes Balears, les implantacions d'energies renovables.
5. Que s'estableixi una **priorització efectiva per les centrals de producció que prevegin la seva ubicació sobre cobertes o espais degradats**, instant també en aquest sentit a fer un inventari de les superfícies susceptibles de ser cobertes per plaques fotovoltaïques i engegar mecanisme que facilitin la inversió sobre aquest tipus de cobertes, abans d'abordar el sòl rústic per facilitat, tal i com fan avui els grans inversors oportunistes. Així mateix també cal **prioritzar inversions i possibilitats de finançament que garanteixin la socialització de la producció** d'energia per garantir que avançam cap a una transició socialment justa amb un control social i democratització de les fonts de producció energètica.

5.- AIXÍ SÍ: PROPOSTES PRÒPIES PER GARANTIR UNA TRANSICIÓ ENERGÈTICA REAL JUSTA I DEMOCRÀTICA.

Encarar una vertadera transició cap a un nou model energètic, implica, no només un canvi en les infraestructures o centrals de producció de l'energia elèctrica, sinó que ha d'implicar, necessàriament, els altres aspectes del sistema elèctric de així com aspectes vinculats a l'estalvi i l'eficiència energètica, la disminució i gestió la demanda, i per tant qüestionar el model econòmic vinculat al creixement urbanístic i turístic, ii la fiscalitat ecològica, especialment atenent la situació de crisi i emergència climàtica que afrontam. És només en aquest marc complet, en que podem tenir els arguments suficients per a valorar la disposició territorial de les infraestructures necessàries per un futur energètic que tenguim com a horitzó clar la sobirania energètic que permeti un futur energètic sostenible, just, democràtic, racional i descentralitzat.

Per una transició energètica adaptada al territori, democràtica i justa.

És urgent activar altres mesures i actuacions en diversos àmbits, molts d'ells inclosos a la Llei de canvi Climàtic i Transició Energètica:

1. **Elaboració d'un pla d'estalvi i eficiència energètica** com a mesures bàsiques de la gestió de la demanda (article 55) . El millor per fer front al canvi climàtic és reduir el consum d'energia i evitar el seu malbaratament. En aquest sentit, l'article 14 de la Llei 10/2019 esmenta els objectius d'estalvi i eficiència energètica però no concreta les actuacions i es remet a la realització del Pla de Transició Energètica i Canvi Climàtic que ja hauria d'estar aprovat ja que la llei obliga a què aquest pla ha d'estar aprovat en el termini màxim de 2 anys des de l'entrada en vigor de la llei.

Mesures per a la gestió de la demanda són claus per substituir usos ineficients per usos eficients d'electricitat mitjançant incentius econòmics per a la seva reconversió.

2. **Realització d'auditories energètiques a totes les infraestructures públiques** i als grans consumidors d'energia a Mallorca per poder detectar i identificar les mesures necessàries per reduir el consum energètic.
3. **Aturada del creixement urbanístic i turístic o les infraestructures associades:** ampliació d'aeroport i ports, construcció urbanística, ampliacions de carreteres i infraestructures viàries , etc. per l'augment constant de consum energètic que suposen aquestes activitat mentre tapem el sòl rústic de plaques solars.
4. **Creació d'una fiscalitat ecològica específica.** Es tractaria d'aplicar sistemes de fiscalitat ecològica bonificant econòmicament el bon ús i l'estalvi energètic (és a dir, preus menors) i penalitzant els grans consumidors. També s'haurien de produir rebaixes en les taxes municipals per a edificis eficients. (ja existeixen ajudes que segurament no es cobriran dins l'àrea de la millora de l'eficiència energètica en els edificis, i alguns ajuntaments han introduït bonificacions a l'IBI per habitatges amb instal·lacions d'autoconsum, malgrat que s'haurien de generalitzar)
5. **Creació d'una Oficina d'Informació i Assessorament a la Ciutadania.** Per a aconseguir una quota important de participació de l'autoconsum i les comunitats energètiques en la perseguida transició energètica és necessari que la Conselleria de Transició Ecològica i Sectors Productius posi en marxa – dins de l'estructura de la DG d'Energia i Canvi Climàtic – una *Oficina d'Informació i Assessorament a la Ciutadania* sobre la factura elèctrica i les instal·lacions d'autoconsum. Aquesta Oficina podria assessorar directament els ciutadans, però també als Gestors Energètics dels municipis.
6. Per tal d'afavorir la democratització plena i efectiva de la tan necessària transició energètica, cal modificar l'article 49.6 de la Llei 10/2019 de Canvi Climàtic i Transició Energètica de les Illes Balears, imposant l'**obligació d'obrir la participació local en tots els projectes de generació renovable** a qualsevol tipus de projectes, és a dir, inclús quan siguin de menys de 5 MW.
7. **Reforçar els programes econòmics de suport a les inversions en energies renovables** per part dels particulars, comunitats de propietaris, comunitats

energètiques i administracions locals, tot aprofitant els anunciats fons europeus de recuperació.

8. Acordar amb el **Govern d'Espanya que les futures ajudes per a instal·lacions de generació renovable quedin restringides** a parcs sobre cobertes, en zones degradades, i en última instància a parcs de reduïda dimensió.

Usos del territori i implantació territorial de les renovables.

La transició energètica no s'aconseguirà amb la instal·lació massiva i indiscriminada de parcs fotovoltaics a sol rústic. La implantació d'usos industrials al sol rústic, implica la transformació indesitjable dels usos del sol en un sol, el rústic, ja sotmès a moltes pressions que desvirtuen el que hauria de ser la seva única vocació - els usos primaris - i el converteix en un sol de fàcil accés per a usos turístics, lucratiu, d'oci, immobiliaris i especulatiu, i ara també industrials. Ens cal preservar el sol rústic per a usos primaris, sobretot quan comptem amb alternatives com la implantació de la producció energètica descentralitzada que no té aquest gran impacte concentrat de consum de territori en un indret concret.

Per això, plantejem les següents propostes per a la instal·lació de panells i instal·lacions fotovoltaïques:

1. **Priorització de la instal·lació de panells fotovoltaics a teulades i sostres de naus industrials i comercials així com a la gran diversitat d'infraestructures públiques.** Una opció seria utilitzar els sostres i teulades ja existents. Mallorca compta amb moltes hectàrees de sostres a polígons industrials, zones comercials i grans superfícies. També damunt d'infraestructures agràries com sestadors o magatzems. L'illa ja compta, així, amb diversitat d'infraestructures aptes per acollir instal·lacions de producció fotovoltaïca.
2. **Utilització de zones degradades i de poc valor productiu com canteres inactives o antics abocadors** que actualment es troben abandonats i clausurats legalment i alguns en fase de restauració.
3. Intensificació de la **utilització dels edificis i infraestructures de les administracions públiques (Govern Espanyol, Govern de les Illes Balears, Consell de Mallorca i ajuntaments)**. Per a la instal·lació de panells fotovoltaïcs i millorar l'eficiència energètica dels edificis i instal·lacions públiques (tal com s'esmenta a l'article 9 de la Llei 10/2019 "Gestió Energètica del sector públic") es podrien incloure:
 - a. centres educatius
 - b. hospitals i centres de salut
 - c. poliesportius
 - d. depuradores i dessaladores
 - e. altres edificis públics
 - f. aparcaments
 - g. zones d'activitat portuària (tal com s'esmenta a l'article 37 de la Llei 10/2019 de Canvi Climàtic i Transició Energètica) i aeroportuàries, i
 - h. aparcaments en superfície (s'esmenta a l'article 53 de la mateixa llei)
4. **Aprofitament de les infraestructures existents com vies de comunicació a zones industrials i comercials o zones periurbanes degradades.**

5. **Activació de forma urgent d'un programa d'instal·lació de panells fotovoltaics** integrats en edificis i connectats a la xarxa tant pels ja construïts com per als de nova construcció.
6. Incentivar la possibilitat per a que les **finques productores puguin invertir - amb recursos propis - en petites instal·lacions per a autoconsum**, prioritàriament o per generar uns ingressos complementaris a la seva activitat agrària habitual, dins dels límits anteriorment exposats. Aquest fet milloraria la seva rendibilitat, el que ajudaria a mantenir la seva tasca com a productors d'aliments i reproductors de l'agroecosistema i els donaria autonomia energètica en el marc de la concepció de gestió integral de la finca.
7. **Obligació d'instal·lar panells fotovoltaics a totes les noves construccions, siguin de tipus industrial (públic o privat), comercials, instal·lacions públiques, hotels, etc.**
8. Obligació d'adopció de criteris **d'arquitectura bioclimàtica per impulsar la construcció sostenible** de manera generalitzada a través del Codi Tècnic de l'Edificació prioritzant l'estalvi energètic i l'ús de panells fotovoltaics per a l'autoconsum connectat a la xarxa elèctrica sempre que fos possible.